

बालपणीचा काळ सुखाचा?

चंद्रशेखर पुरंदरे

गेले काही महिने ब्रिटनमध्ये एक पोलीस चौकशी सतत प्रकाशात आहे. ५० वर्षापूर्वीपासूनची तेव्हाच्या 'मान्यवरांची मुलांच्या लैंगिक शोषणाची प्रकरणे पोलीस तपासत आहेत. तेव्हाची ही बडी धेंडे आता वयाच्या सत्तरीत-ऐंशीत आहेत. त्यातील बहुतेक सगळे बीबीसी रेडिओ व टीव्हीशी संबंधित असल्याने त्या ब्रिटिश संस्थेसही मोठा हादरा बसला आहे. बरेचजण इथल्या पद्यपुरस्कारांनी विभूषित आहेत. कोणी गायक, कोणी कार्यक्रम सादर करणारे, कोणी क्रीडा समीक्षक, वगैरे. आजवर अशा १५-२० हस्तींना अटक होऊन जामिनावर सोडण्यात आले आहे. यथावकाश खटले, तुरुंगवास होईल. याची सुरुवात मागच्या वर्षाच्या ऑक्टोबरमध्ये झाली. जिमी साविल (Jimmy Savile) नावाचा बीबीसीवरील ख्यातनाम डी.जे. तो मोठ्या स्वयंसेवी संघटनांसाठी टीव्हीवर कार्यक्रम करून प्रचंड देणग्याही उभ्या करत असे. पण या यशस्वी सामाजिक चेहऱ्याला खासगी विकृत बाजूही होती. येथील एका टीव्ही चॅनेलने मागच्या वर्षी ती बाजू उघड केल्यावर ही गटारगंगा किती व्यापक होती हे आता दिसत आहे.

जिमी साविलने जबरदस्ती करून आपले लैंगिक शोषण केले अशा तक्रारी (आताच्या) ५०-६० वर्षांच्या स्त्रियांनी पोलिसांकडे नोंदवल्या. अशा साडेचारशे ते पाचशे तक्रारी आहेत. मतिमंद, हॉस्पिटलमधील रूग्ण अशा महिलाही जिमीच्या तावडीतून सुटल्या नाहीत. एका हॉस्पिटलमधील नर्ससची खोली त्याच्यासाठी रंगमहाल म्हणून कायम उपलब्ध असे.

विशेष म्हणजे, 'सर' जिमी साविल २०११ ला ८४ व्या वर्षी मरण पावला. त्याच्या हयातीत कोणतेच प्रकरण बाहेर आले नाही पण पोलीस तरीही त्या तक्रारींची दखल घेत आहेत हे नोंदण्यासारखे. एकूण बीबीसी व इतर त्या दरम्यान घडलेल्या अशा घटनांचा आवाका लक्षात घेता पोलिसांनी आणखी एक चौकशी सुरु केली. गेले काही महिने दर पंधरवड्याला एक 'सेलेब्रिटी' त्यात अडकत आहे.

तेव्हा नऊ वय वर्षे असणाऱ्या मुलींपासून या बळी आता पुढे येत आहेत. काही जणींनी निनावी राहण्याचा हक्कही नाकारला आहे. मागच्या आठवड्यात स्टुअर्ट हॉल (Stuart Hall) नावाच्या ८३ वर्षांच्या बातमीदार क्रीडासमीक्षकाला अटक झाली. त्याने १९६० च्या दशकातील चौदा गुन्हे मान्यही केले. बीबीसीवरील

कार्यक्रमात निवड करण्यासाठी व निवड झाल्यावर १६-१७ वर्षांच्या मुलींवर स्टुडिओमध्येच हे गृहस्थ बळजबरी करत असत. प्रकरण अंगाशी येणार याचा काही महिन्यांपूर्वी अंदाज आल्यावर आपले १६ कोटीचे घर हॉलने फेब्रुवारीत बायकोच्या नावे केले. म्हणजे संभाव्य नुकसान भरपाई टाळता यावी.

जिमी साविलसारखीच पन्नास वर्षांहून अधिक अशी 'कारकीर्द' असणारे इतरही बरेच आहेत. पोलीस त्यांच्याविरुद्धच्या तक्रारींची गांभीर्याने दखल घेत आहेत ही स्वागताई बाब आहे. घटना कित्येक वर्षापूर्वीच्या असल्याने शारीरिक पुरावा तर शक्य नसतो. मग सामाजिक वजन व प्रतिष्ठा असणारी व्यक्ती व तिच्याविरुद्ध तक्रार करणारी सामान्य स्त्री यांच्यात कोणाचा शब्द विश्वासार्ह असा प्रश्न निर्माण होतो. आजवर व्यवस्था आपल्यावर विश्वास ठेवणार नाही या खात्रीने या स्त्रिया दबून राहिल्या, स्वतःला दोष देत राहिल्या. म्हणून पोलिसांनी आता धोरण बदलले.

कधीही एकमेकींच्या संपर्कात नसलेल्या, दुसरीचे अस्तित्त्वच माहीत नसलेल्या चार स्त्रिया जेव्हा एकाच व्यक्तीबद्दल एकाच प्रकारची तक्रार करतात तेव्हा त्यात तथ्य असते या गृहीतावर आता पोलिसांनी कार्यवाही सुरु केली आहे. त्यात या स्त्रिया निराळ्या वयोगटातील असतील, त्या व्यक्तीच्या कारकीर्दीतील निराळ्या टप्प्यांवर पण तशाच प्रकारच्या अनुभवाच्या बळी असतील, तर त्या तक्रारीची विश्वासार्हता वाढते. कारण आरोपीच्या चारित्र्याचा तर्कनिष्ठ अंदाज बांधता येतो. प्रत्येक तक्रार शरीरसंबंधाची असेलच असेही नाही. नको असलेली शारीरिक लगट, कामुक स्पर्श हेही दखलपात्र गुन्हे मानण्यात येतात.

आता वेल्स या ब्रिटनमधील एका भागातील १८ विद्यार्थी वसतीगृहातील १४० पुरुषांनी (तेव्हा ते मुलगे होते) १९६३ ते १९९२ च्या दरम्यान त्यांचे लैंगिक शोषण झाल्याच्या तक्रारी नोंदवल्या आहेत. एकूण ८४ जणांवर त्यानुसार आरोपपत्रही दाखल झाले आहे.

या तापलेल्या वातावरणात वैयक्तिक वैमनस्यातून केवळ चारित्र्यहननासाठी खोटे आरोप होणेही शक्य असते. पण ते प्रसंग अगदी अपवादात्मक.

या सामाजिक विकृतीवर आता ब्रिटनमध्ये चिंतन चालू आहे. दिल्लीतल्या घटनेनंतर जसे भारतातील जनमत ढवळून निघाले, तोच प्रकार येथे दिसत आहे. या चिंतनाचे काही पदर पाहू म्हणजे

त्याचे भारतीय संदर्भातील संकेत कळतील.

एका खुलाशानुसार १९६०-७० चा काळ युरोपातील लैंगिक स्वातंत्र्याची सुरुवात होती. विवाहसंस्थेतील एकास-एकच हा रूढ सामाजिक संकेत झुगारणे हा प्रागतिक असल्याचा, आधुनिकतेचा हुंकार ठरला. या (स्त्री) स्वातंत्र्याचे बळजबरीच्या (पुरुषी) स्वैराचारात रूपांतर झाले.

दुसऱ्या खुलाशानुसार सूर्य न मावळणारे ब्रिटिश साम्राज्य १९४०-५० च्या दशकात अस्ताला पावले. ती पोकळी भरून काढण्यासाठी प्रसिद्धीलुब्ध मुलींवर किंवा अगतिक मुलांवर 'सत्ता' गाजवण्याचा पुरुषार्थ करण्यात आला.

तिसऱ्या खुलाशानुसार या अत्याचारांचे मूळ धर्मात आहे. ब्रिटन बहुशः कॅथॉलिक ख्रिश्चन नसला, तरी परंपरा ख्रिश्चनच आहे. या विचारानुसार ख्रिश्चन धर्मच मुलांना 'संपूर्ण मानवी' अधिकार नाकारतो. कॅथॉलिक धर्मोपदेशकांची मुलगांवरच्या बलात्कारांची प्रकरणे गेले दशकभर सगळ्या जगात उघडकीला येतच आहेत. हा खुलासा तसा अपुरा वाटतो कारण मुलांचे धर्म-स्थलनिरपेक्ष लैंगिक शोषण जगभर चालू दिसते.

चिंतनाचा भाग म्हणून हा कारणमीमांसेचा प्रयत्न झाला. धोरण म्हणून अशा व्यक्तींची नावे तातडीने जाहीर करावीत अशी एक मागणी आहे. शोषण झालेले व आजवर गप्प राहिलेले बळी त्यामुळे पुढे येतील कारण आता आपली दखल घेतली जाईल असा त्यांना विश्वास वाटेल.

या प्रश्नाचा आणखी एक पैलू विचार करण्यासारखा आहे. त्यासाठी एका निराळ्या घटनेचा उल्लेख करतो. मध्यंतरी इंग्लंडमधील डारबी (Derby) नावाच्या शहरात एक खळबळजनक प्रकरण बाहेर आले. डारबीत बरेच पाकिस्तानी टॅक्सीड्रायव्हर आहेत. यातील काहीजणांनी शाळेतून घरी जाणाऱ्या एकट्या मुलींवर डोळा ठेवला. निवडून काहीजणांना आईस्क्रिम देणे, फुटकळ भेटी देणे

अशी आमिषे दाखवली. मग त्यांना दारू पाजून एकेका मुलीवर पाच-सहा जणांनी बलात्कार केले. हे प्रकार तीन-चार वर्षे चालू होते. शेवटी ते असह्य होऊन एका मुलीने पोलिसात तक्रार केली. मग पोलिसांनी पाळत ठेवून या लोकांना रंगेहाथ पकडले. बळी पडलेल्या सगळ्याच मुली गोऱ्या होत्या व सगळेच पुरुष पाकिस्तानी मुस्लिम होते. 'सगळे मुस्लीम असलेच' असा बृहत् समाजाचा ग्रह करून देण्यास प्रसारमाध्यमांनी तेव्हा हातभार लावला. अशीच प्रकरणे मॅचेस्टर, ऑक्सफर्ड इथेही उघडकीला आली आहेत. त्यावर एका ब्रिटिश मंत्र्याने आता पाकिस्तानी समाजाने अशा प्रकारांची गंभीर दखल घ्यावी, असा इशारा दिला आहे. आताच्या प्रकरणातील सगळेच गुन्हेगार आजवर तरी गोरे पुरुष आहेत. त्यामुळे, तेव्हा जसा 'सब घोडे बारा टक्के' न्याय सगळ्याच मुस्लीम समाजाला लावला गेला, तोच न्याय सगळ्या गोऱ्या पुरुषांना लावणे चूक ठरेल.

आज भारतीय संदर्भात अगदी वयात आलेल्या स्त्रीने जरी बलात्काराची तक्रार केली तरी पोलीस ती तक्रार गांभीर्याने घेत नाहीत. अल्पवयीनांवरचे असे अत्याचार तर सामाजिक शरमेच्या भीतीने प्रथम पालकच दडपून टाकतात. मग 'या माणसाने तीस वर्षांपूर्वी मला अमान्य असताना माझ्याशी शारीरिक लगट करण्याचा प्रयत्न केला' याची नोंदही अशक्य आहे. त्यापुढे त्या माणसाला गुन्हेगार ठरवणे, कोर्टात आणणे, खटला चालवणे, शिक्षा होणे, नुकसानभरपाई मिळवणे हे तर स्वप्नरंजन वाटावे. या असंस्कृत व्यवस्थेचा दुसरा भाग म्हणजे प्रतिष्ठित व सत्ताधीश यांच्यासाठी एक कायदा व इतरांसाठी दुसरा कायदा हे दैनंदिन जीवनातील भारतीय चित्र. ते तरी या संदर्भात ब्रिटनमध्ये दिसत नाही.

E-mail - artnondeco@yahoo.co.uk

Website - www.art-non-deco.com

